

Ірина Коробова,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української та іноземних мов,
Національний університет фізичного виховання і спорту України
<https://orcid.org/0000-0001-8253-9330>
м. Київ, Україна

Змішане навчання: до питання навчання іноземної мови в закладах вищої освіти

Blended learning: about the issue of foreign language learning at higher educational establishments

***Анотація.** Політика закладів вищої освіти сьогодні спрямована на формування особистості майбутнього фахівця з необхідним набором ключових компетентностей, де особливе місце належить іноземній мові. Процес навчання іноземній мові за моделлю змішаного навчання відповідає особистісним запитам студента, надає їм нові можливості для опанування іноземних мов у зручний для них час, у будь-якому місці та потрібному темпі. Незважаючи на посилений інтерес зарубіжних і вітчизняних науковців до змішаного навчання, питання навчання іноземній мові з використанням змішаного навчання у закладах вищої освіти якісно залишається недостатньо опрацьованим, що зумовлює актуальність роботи. Мета статті полягає у визначенні ролі, головних переваг та недоліків змішаної форми навчання іноземній мові у закладах вищої освіти. Для досягнення мети використано основний метод – описовий із прийомами контекстуального аналізу, з елементами спостереження, класифікації, узагальнення та інтерпретації. Сьогодні змішане навчання розширює освітні можливості студентів за рахунок доступності та гнучкості, урахування їхніх індивідуальних освітніх потреб, стимулює формування суб'єктної позиції студента, трансформує стиль педагога, персоналізує освітній процес. Серед недоліків – технічні, організаційні проблеми, а також питання, пов'язані з навчальним проектуванням. Варіантами реалізації змішаного навчання іноземній мові у закладах освіти можуть бути ротаційна модель, гнучка модель, особистісно-орієнтована модель, модель збагаченого віртуального середовища. Змішане навчання дає змогу студенту бути активним учасником навчального процесу, спроможним будувати індивідуальну навчальну траєкторію виходячи із власних потреб, а також підвищити ефективність процесу навчання у цілому. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні технологій організації змішаного навчання іноземній мові у закладах вищої освіти.*

***Ключові слова:** змішане навчання, іноземна мова, студент, заклад вищої освіти.*

Summary. Today the policy of higher educational establishments is aimed at forming the personality of the future specialist with the necessary set of key competencies, where the special place belongs to foreign languages. The process of learning a foreign language according to a blend learning model meets student's requests, gives new opportunities for studying foreign languages at a convenient time and any place. Despite the intensified interest in blend learning by foreign and domestic scientists, the issue of learning a foreign language using blend training at higher educational establishments effectively remains sufficiently elaborated, which determines the relevance of work. The purpose of the article is to determine the role, the main advantages and disadvantages of blend learning a foreign language at higher educational establishments. To achieve the goal, a descriptive method with techniques of contextual analysis, with elements of observation, classification, generalization and interpretation was used. Today, blend learning extends the educational capabilities for students through accessibility and flexibility, taking into account their individual educational needs, stimulates the formation of a student's subject position, transforms a teacher's style, and personalizes the educational process. Among the disadvantages are technical, organizational problems, as well as problems related to educational design. Options for the implementation of blend learning a foreign language at educational establishments are rotation model, flex model, self-blend model and enriched virtual model. Blend learning allows the student to be an active participant in the educational process; to build an individual educational trajectory, based on their own needs, as well as to increase the efficiency of the training process in studying languages as a whole. The prospect of further research is to study the technologies in organizing blend learning a foreign language at higher educational establishments.

Key words: blend learning, foreign language, student, higher educational establishment.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямів державної політики України в 2021 р. є розбудова інформаційного суспільства. Концепцію формування та розвитку інформаційного суспільства й упровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності, зокрема в систему освіти, затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України [5]. Політика закладів вищої освіти сьогодні спрямована на формування особистості майбутнього фахівця з необхідним набором ключових компетентностей, здатного вирішувати різноманітні професійні завдання, де особливе місце належить іноземній мові.

Процес навчання іноземній мові у закладах вищої освіти за моделлю змішаного навчання стає цікавішим та більш насиченим, спрямованим на розвиток у студентів навичок самоконтролю. Він дає змогу збільшити частку самостійної роботи студентів, відповідає їхнім особистісним запитам, надає їм нові можливості для опанування іноземних мов у зручний для них час, у будь-якому місці та потрібному темпі.

Проблематикою змішаної форми навчання займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. М. Олівер та К. Трігвелл звертали увагу на посилений інтерес до проблеми змішаного навчання, що пояснюється активним використанням інформаційних технологій у навчальному процесі [16]. Бонк і Грехем характеризували змішане навчання як поєднання навчання «обличчям до обличчя» (face-to-face instruction) із навчанням за допомогою комп'ютера (computer-mediated instruction) [12]. О. Щербакова та Ж. Ніколаєва вказували на роль змішаного навчання як форми організації навчального процесу з іноземної мови [7]. А. Фандєєва вивчала змішане навчання як технологію змін і трансформації [6]. У своїх роботах також питання змішаної освіти вивчали Дж. Мунен, Н. Болюбаш, В. Демкин, І. Ільїна, М. Коваль, Н. Муліна, В. Маняхіна, Є. Смирнова-Трибульська, Н. Телешева, І. Холодкова, П. Підкасистий, С. Шокалюк, Р. Шулміна, Б. Шуневич та ін. Незважаючи на посилений інтерес до зазначених проблем, питання навчання іноземної мови у закладах вищої освіти з використанням змішаного навчання залишається недостатньо опрацьованим, що зумовлює *актуальність* роботи.

Мета статті полягає у визначенні ролі, головних переваг та недоліків змішаної форми навчання іноземної мови у закладах вищої освіти.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано як основний метод – описовий із прийомом контекстуального аналізу, з елементами спостереження, класифікації, узагальнення та інтерпретації, що дав можливість описати теоретичний матеріал стосовно досліджуваної проблематики, а також методи конкретизації та порівняння з предмету дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Змішане навчання* походить з англ. *blended Learning*. Уперше ця термінологія була введена в лексикон у 1999 р. американським Interactive Learning Center [9]. Тлумачення дієслова *blend* автори наукових розвідок дають різне: наприклад, Є. Смирнова-Трибульська називає його гібридним [10], Дж. Мунен – гнучким [13], а Б. Шуневич – комбінованим навчанням [9].

Поділяємо думку вітчизняних науковців А. Стрюка, Ю. Триуса, В. Кухаренка, що змішане навчання – це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [3].

Змішане навчання є раціональним поєднанням традиційної та електронної форм навчання, що дає змогу використовувати їхні найсильніші боки і мінімізувати слабкі. Змішане навчання – це не лише комбінація формальних та неформальних засобів навчання, а й удале поєднання різних засобів викладення навчального матеріалу (очне face-to-face, електронне online learning і самостійне навчання self-study learning) із використанням методики управління знаннями [2].

К. Рід та Х. Сінх описують змішане навчання як навчальну програму, у якій використовується більше одного засобу подачі матеріалу з метою оптимізувати результати навчання і витрати на реалізацію програми. Воно спрямоване на оптимізацію досягнення цілей навчання за допомогою використання «потрібних» технологій навчання («right» learning technologies) з метою передачі «потрібних» умінь «потрібного» людині в «потрібне» час (to transfer the «right» skills to the «right» person at the «right» time) [14].

Загальнонаукову та конкретно-наукову методологію змішаного навчання становлять такі наукові підходи: *системний підхід*, що розглядає змішане навчання як єдину, динамічну, ієрархічну та багаторівневу систему, яка складається з множини взаємопов'язаних елементів (мета, завдання, зміст, форми організації, методи, засоби, результати) і відносин між ними, та орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності його суб'єктів; *компетентнісний підхід*, спрямований на формування і розвиток у студентів ключових компетентностей (ціннісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, компетентність особистісного самовдосконалення); *особистісний підхід* передбачає процес саморозвитку здібностей, самовизначення, самореалізації, самоутвердження особистості як суб'єкта пізнання, що ґрунтується на виявленні його індивідуальних особливостей; *діяльнісний підхід* сприяє формуванню навчально-пізнавальної, комунікативної та самостійної діяльності майбутнього фахівця та спрямований на організацію діяльності суб'єкта навчання, у якій він був би активним у пізнанні, праці, спілкуванні, своєму розвитку; *ресурсний підхід*, у якому організація змішаного навчання передбачає виявлення та врахування внутрішніх і зовнішніх ресурсів кожного студента та ефективне їх використання. Причому ресурс розглядається як сукупність об'єктивно існуючих умов і засобів, необхідних для реалізації потенціальних можливостей студента [1].

Сьогодні існують різноманітні комбінації змішування навчання [8]: *змішування очного та дистанційного навчання*: ця форма змішаного навчання є найбільш поширеною. Навчальні матеріали та завдання можуть розміщуватися в LMS (*Learning Management*

System), соціальних мережах типу Edmodo і створювати умови для проведення змішаного навчання та використання, наприклад, «перевернутої» моделі; *змішування структурованого та неструктурованого навчання*: структуроване навчання добре налагоджене в університетській і корпоративній навчальній структурі, де студент забезпечується набором заздалегідь розроблених навчальних матеріалів і певною траєкторією навчання. Неструктуроване навчання відбувається за допомогою бесід, зустрічей або навіть листування електронною поштою у зручному для всіх форматі. Інструктори можуть відігравати роль модераторів, забезпечуючи необхідний напрям ефективного спілкування; *змішування користувачького контенту та зовнішніх матеріалів*: користувачькі курси є кращими для формування технічних знань і вмінь щодо певної галузі, продукту чи процесу. Але створення користувачьких курсів для багатьох різноманітних потреб у навчанні студентів у межах наявного навчального часу та бюджету часто є нелегким завданням; *змішування самостійного й колаборативного навчання*: технології автоматизованого навчання створили можливість для самостійного навчання і проведення тренінгів, де все знаходиться під контролем студента, але не завжди надихає й мотивує його. Спільне навчання водночас допускає динамічне спілкування студентів, що призводить до обміну знаннями. Взаємодія з викладачами й однокурсниками підвищує мотивацію та дає змогу ґрунтовно засвоїти навчальний матеріал; *змішування роботи та навчання*: робота стає джерелом змісту навчання, а зміст навчання стає доступним за вимогою.

Уважаємо, що ефективність реалізації процесу змішаного навчання іноземній мові у закладах вищої освіти забезпечується дотриманням основних дидактичних принципів (свідомості, активності та самостійності, міцності, наочності, системності й послідовності, стимулювання і мотивації, орієнтації на конкретних студентів, урахування індивідуальних особливостей студентів, інтерактивності, адаптивності, мобільності, гуманістичності, гнучкості, відповідності технологіям навчання, відкритості навчального процесу).

Сьогодні змішане навчання стає персоналізованим, орієнтованим на студентів та вирішує такі завдання: розширює освітні можливості студентів за рахунок доступності та гнучкості, урахування їхніх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу й ритму опанування навчального матеріалу; стимулює формування суб'єктної позиції студента: підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу і, як наслідок, підвищує ефективність освітнього процесу в цілому; трансформує стиль педагога: забезпечує перехід від трансляції знань до інтерактивної взає-

модії зі студентом, що сприяє формуванню процесу конструювання власних знань; персоналізує освітній процес: студент самостійно визначає свої навчальні цілі, способи їх досягнення, урахуваючи власні освітні потреби, інтереси та здібності; викладач у цій ситуації є помічником студента [8].

Один із принципів, на якому базується змішане навчання, є свідомий вибір соціальних сервісів за мінімальних витрат. Дотримуватися цього принципу можна завдяки визначенню чітких цілей діяльності, тобто на основі ретельного аналізу всіх тонкощів системи навчального проектування. Змішування сприяє оптимізації ресурсів і часу, формуванню позитивної мотивації у студентів та готовності завершити курс навчання. Змішування середовищ (традиційного – в університеті, та Інтернет – удома) дає змогу викладачеві використовувати сильні боки кожного, хто навчається, для досягнення бажаних освітніх цілей. Кінцева мета змішаного навчання – підвищення ефективності підготовки з використанням систематичної оцінки взаємозалежних змінних й інтеграції засобів навчання [4].

На нашу думку, доцільним є аналіз переваг та недоліків, пов'язаних із використанням змішаної форми навчання у навчальному процесі. О. Щербакова та Ж. Ніколаєва умовно переваги розподіляють на дві групи: переваги, пов'язані з організацією навчального процесу (відкритість та гнучкість, де відкритість дає можливість задіяти значно більше учасників під час навчання на відміну від традиційної форми навчання; гнучкість – кожен учасник навчального процесу має постійний доступ до навчальних матеріалів, що знаходяться в електронному середовищі) та переваги для його учасників (персоналізований підхід, що дає змогу будувати індивідуальну навчальну траєкторію) та суб'єктів (можливість моніторити навчальний процес та здійснювати необхідні корективи) [7, с. 71].

Однак у процесі використання змішаного навчання виникають деякі труднощі. Так, Дж. Хофман розглядає проблеми змішаного навчання в декількох аспектах: *технічні* – потреба формування у студентів навичок використання засобів технологій – покрокового їх використання в навчальному процесі (від простих до більш складних); навчання свідомому та вибіркового застосуванню технологій, а не лише тому, що вони у відкритому доступі; *організаційні* – пов'язані з подоланням переконання, що змішане навчання не таке ефективне, як традиційне навчання у класі, та з управлінням прогресом, його постійним моніторингом; проблеми, пов'язані з *навчальним проектуванням*: забезпечення координації всіх елементів курсу (у методичних указах повинні бути відповіді на типові запитання, контактна інформація, графік і порядок вивчення матеріалу курсу) [15].

Варіантами реалізації змішаного навчання іноземній мові у закладах освіти можуть бути моделі, запропоновані К. Крістенсеном [11], які відрізняються між собою домінуванням одного з трьох компонентів: традиційною прямою особистою взаємодією учасників навчального процесу; інтерактивною взаємодією за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та електронних інформаційно-освітніх онлайн-ресурсів; самоосвітою: 1. *Ротаційна модель* (Rotation Model) – по чергове використання навчання, де взаємодіють викладач та студент (або група студентів), та навчання, в якому взаємодія між суб'єктами навчання відбувається за допомогою ІКТ. Вона поділяється на модель ротації між станціями (Station Rotation Model) або модель ротації у межах класу (In-Class Rotation Model), модель ротації між лабораторіями (Lab Rotation Model), модель «перевернутого» класу (Flipped Classroom Model), модель індивідуальної ротації (Individual Rotation Model). 2. *Гнучка модель* (Flex Model) – модель, у якій основою навчального процесу є дистанційне навчання. 3. *Особистісно-орієнтована модель* (Self-Blend Model or A La Carte Model) дає можливість студентам традиційні заняття доповнювати проходженням додаткових електронних курсів із тем у режимі онлайн. 4. *Модель збагаченого віртуального середовища* (Enriched Virtual Model). Ця модель передбачає, що студенти засвоюють більшу частину навчальної програми за допомогою електронних курсів, при цьому консультації з викладачем можуть відбуватися як очно, так і в онлайн-режимі (рис. 1).

Рис. 1. Моделі змішаного навчання іноземній мові

Уважаємо, що майбутнє в опануванні іноземних мов залишається за технологіями змішаного навчання, адже це розвиток мобільності тих, хто навчається; посилення зорієнтованості на студента;

збільшення кількості студентів, залучених до процесу навчання; розширення можливостей взаємодії викладача і студента у віртуальному середовищі; збільшення автономності студентів за рахунок самостійної роботи з великою кількістю баз даних, які пропонуються в Інтернеті; персоналізація навчання; широке розповсюдження доступу до мобільних пристроїв, які реалізують змішане навчання. Також модель змішаного навчання логічно співвідноситься з кредитно-модульною системою організації навчального процесу у закладах вищої освіти, оскільки існує можливість оптимального комбінування аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи, практичної підготовки студентів, які вивчають іноземну мову.

Висновки з дослідження. Виклики сьогодення потребують особливого підходу до формування комунікативної компетентності в процесі викладання іноземних мов, де особливе місце посідають сучасні технології, що є невід'ємним засобом підвищення мотивації і моделювання мовного середовища для студентів. Змішане навчання дає змогу студенту бути активним учасником навчального процесу, спроможним будувати індивідуальну навчальну траєкторію виходячи із власних потреб, а також підвищити ефективність процесу навчання у цілому. Такий вид навчання знижує рівень стресу і тривоги, підвищує впевненість та самооцінку студентів. Змішане навчання для викладача – це оптимальний контроль прогресу студентів, урахування індивідуальних характеристик студентів в організації взаємодії. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні технологій організації змішаного навчання іноземній мові у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротун О.В. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 3(28). С. 117–129.
2. Куркай Н.В. Ефективність змішаного навчання під час навчання іноземної мови в умовах сучасної освіти. *Молодий вчений*. 2015. № 5. С. 488–491.
3. Кухаренко В.М. Змішане навчання. Вебінар. URL: <http://www.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended>].
4. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко та ін. Харків : НТУ «ХП», 2016. 284 с.
5. Розпорядження Кабінету міністрів України «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15 травня 2013 р. № 386-р.
6. Фандєєва А.С. Змішане навчання як технологія змін і трансформації. *Народна освіта*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4544.
7. Щербакова О.Л., Ніколаєва Ж.В. Змішане навчання як форма організації навчального процесу з іноземної мови у ВНЗ. *Young Scientist*. № 4.1(44.1). С. 69–73.
8. Кондакова М.Л. Смешанное обучение: ведущие образовательные технологии современности. *Вестник образования*. 2013. № 9(2759). С. 54–64.

9. Подберезкина А. Blended Learning: переход к смешанному обучению за 5 шагов. URL: <http://zillion.net/ru/blog/375/blended-learning-pieriekhod-k-smieshannomu-obuchieniiu-za-5-shaghov>.
10. Смирнова-Трибульская Е.Н. Основы формирования информатических компетентностей учителей в области дистанционного обучения : монография. Херсон : Айлант, 2007. 704 с.
11. Blended Learning: The Clayton Christensen Institute. URL: <http://goo.gl/AL3IPN>.
12. Bonk C., Graham C. Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing, 2005.
13. Collis, B., Moonen, J. Flexible learning in a digital world: experiences and expectations. London : Kogan Page Limited, 2001. 231 p.
14. Harvi Singh and Chris. URL: <https://maken.wikiwijs.nl/userfiles/f7d0e4f0bd4661998>.
15. Hofmann, J. Top 10 Challenges of Blended Learning (And Their Solutions!). URL: <http://blog.insynctraining.com/top-10-challenges-of-blended-learning>.
16. Oliver M., Trigwell K. Can blended learning be redeemed? *E-Learning*. 2005. Vol. 2. № 1. P. 17–26.